

”Meidän täytyy vihdoinkin saada koulumme vapaiksi keskiajan taikauskosta”

Ernst Lampénin näkemyksiä uskonnonopetuksesta 1900-luvun alussa

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Tieteiden ja aatteiden historian kandidaatintutkielma

19.09.2018

Roosa Kuusela

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	3
1. ERNST LAMPÉN – SUORAPUHEINEN VAPAA-AJATTELIJA	4
2. USKONNONOPETUS MURROKSESSA.....	7
2.1. Kirkon syleilystä kyseenalaistajien hampaisiin	7
2.2. Kansalaiset löysäävät kristillisyyden virkapuvun solmiota.....	9
3. USKONNONOPETUKSEN KRITIIKKI	11
3.1. Raamatun opetus.....	11
3.1.1. Tiedonjano on anteeksiantamaton synti.....	12
3.1.2. Kristuksen rooli säälittäväenä poppamiehenä	12
LOPPULAUSE.....	14
LÄHDELUETTELO JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	15

JOHDANTO

Kandidaatintutkielmassani tarkoitukseni on tarkastella vapaa-ajattelijaa Ernst Lampénin (1865–1938) kriittisiä mielipiteitä Suomen suuriruhtinaskunnassa vallinneesta uskonnonopetuksesta. Päälähteinäni hyödynnän vuoden 1906 *Nuori Suomi* - aikakauslehden ylipainoksessa julkaistua Lampénin kirjoitelmaa *Raamatun opetuksesta kouluissamme*, sekä samana vuonna ilmestynyttä *Nuoren Suomen Kirjasia n:o 2* - painoksen sisältämää Lampénin kirjoitelmaa *Raamatun opetuksesta kouluissamme II. Vastaus Paavo Virkkuselle*. Ajankäytön vuoksi hyödynsin internetiä, josta kirjoitelmat löytyvät kokonaisuudessaan.

Lampénin mukaan uskonnonopetus tulisi poistaa kaikista maamme kouluista, koska se tarjoaa oppilaille ainoastaan surullista maailmankuvaa.¹ Lampénin uskonnonopetukseen liittyvien näkemysten lisäksi tarkoitukseni on tutkia uskonnonopetuksen historiallista asemaa ja kehitystä Suomessa. Näiden lisäksi avaan Lampénin elämää sekä tutkin uskonnonopetukseen kohdistunutta kritiikkiä, jota alkoi esiintyä Suomessa erityisesti 1900-luvun vaihteessa.² Tutkielmani metodina toimii sisällönanalyysi.

Tutkielmassani pyrin ottamaan aiheeseeni liittyvät, tärkeimmät seikat esille. Kandidaatintutkielman laajuuden vuoksi jätin käsittelemättä osan Lampénin mielipiteistä erilaisiin Raamatun kertomuksiin liittyen. Näistä kertomuksista otin lyhyesti tarkasteluun vain syntiinlankeemustarinan sekä osan kertomuksista Kristuksen ihmeteoista. Mielestäni ne ovat päälähteissäni mielenkiintoisimmat sekä yleisesti tunnetuimmat. Edellä mainittujen lisäksi, jätin tarkastelun ulkopuolelle Paavo Virkkusen mielipiteet, ja hänen vastalauseena kirjoitetun kirjoitelmansa³ sisällön.

Kandidaatintutkielmassani olen hyödyntänyt tutkimuskirjallisuutena erityisesti KALEVI TAMMISEN väitöskirjaa *Kansakoulun uskonnonopetus vuosisadan vaihteen murroksessa*. Tämän lisäksi olen saanut arvokasta tietoa uskonnonopetuksen historiasta HANNU SYVÄOJAN teoksesta *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977*.

¹ Lampén 1906a, 12.

² Murtorinne 1977, 7.

³ Teologian tohtori, silloinen uskonnon yliopettaja Paavo Virkkunen käsitteli kirjoitelmassaan Lampénin väärinkäsityksiä kristinopin sisällöstä ja Raamatun kertomuksista. Hänen mukaansa Lampénin kirjoitelma *Raamatun opetuksesta kouluissamme* oli niin sanottua ”humbugia”.

1. ERNST LAMPÉN – SUORAPUHEINEN VAPAA-AJATTELIJA

Ernst Adolf Lampén syntyi Kuopiossa tammikuussa vuonna 1865. Lampénin ollessa 4-vuotias, hänen suuri perheensä muutti Rantasalmen pappilaan, jonne hänen isänsä, teologian tohtori Johan Kristian Lampén oli valittu kirkkoherraksi. Lampénin isä ei koskaan puhunut suomen kieltä lapsilleen, ainoastaan ruotsia. Tästä huolimatta hän oli varsin suomenmielinen, ja lähetti poikansa suomalaiseen lyseoon Kuopioon, vaikka perhe asui tuolloin kaukana Porvoossa.⁴

Lapsuuden kaksikielinen elinympäristö vaikutti merkittävästi Lampénin tulevaisuuden suuntaan. Ylioppilastutkinnon jälkeen hän opiskeli Helsingin yliopistossa ruotsin ja suomen kieltä valmistuen filosofian kandidaatiksi vuonna 1887 ja lopulta vuonna 1890 hän valmistui filosofian maisteriksi. Lampén toimi Helsingin suomalaisen alkeisopiston ja Helsingin suomalaisen normaalilyseon tuntiopettajana vuosina 1887–1895. Tuntiopettajan roolin lisäksi hän toimi edellä mainituissa kouluissa laulunopettajana, musiikkiharrastuksen herätessä jo hänen yliopistoaikanaan.⁵

Vuosina 1887–1935 Lampén toimi Helsingin suomalaisen lyseon suomen ja ruotsin kielen opettajana. Opettajana Lampén kiinnostui kouluun ja kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä, jolloin hän alkoi myös julkaista erilaisia kirjoituksia koulumaailmaan liittyen. Yksi näistä oli juurikin vuonna 1906 julkaistu *Raamatun opetuksesta kouluissamme* sekä vuonna 1896 julkaistu *Lyseon viiden alimman luokan päättävien kurssien tarkoituksesta ja suunnitelmasta*.⁶

Opettajan ammatin suomat pitkät kesälomat antoivat Lampénille erinomaisen mahdollisuuden matkustella eritoten Keski-Euroopan maissa. Lopulta hänen matkustelunsa suuntautui yhä enemmän Suomen maaseuduille, ja kotimaan matkailusta kehkeytyi hänen elämäntapansa. Lampén pyrki Suomen matkoillaan erityisesti niin sanotun tavallisen kansan pariin, ja hän muisteleekin heitä esimerkiksi vuonna 1917 julkaistussa pakinakokoelmassaan *Suomea ristiin rastiin*.⁷

Vuosina 1912–1921 Lampén toimi *Turisttidskriftin ja Matkailulehden* päätoimittajana.⁸ Tämän lisäksi hän toimi pitkään Suomen Matkailijayhdistyksen johtokunnan jäsenenä kirjoittaen useita

⁴ Aleksis Kivestä Martti Merenmaahan, 710–712.

⁵ Aleksis Kivestä Martti Merenmaahan, 710–712.

⁶ Aleksis Kivestä Martti Merenmaahan, 710,713.

⁷ Aleksis Kivestä Martti Merenmaahan, 713.

⁸ *Suomen matkailun isä*, Rantasalmen kunta.

matkailuun liittyviä artikkeleita sekä teoksia. Kirjoitustensa avulla Lampén toi tietoa kotimaan matkailusta erityisesti suomalaisen, keskiluokkaisen yleisön keskuuteen. Lampénia pidetäänkin 1900-luvun alun Suomen matkailun edistäjänä.⁹

Ernst Lampén tunnetaan erityisesti savolaisuuden puolestapuhujana, ja hän kirjoittikin useita Savoaa käsitteleviä matkakirjoja. Tämän lisäksi hän oli ahkera pakinoitsija. Hänen pakinoitaan julkaistiin runsaasti eri lehdissä – aiheet vaihtelivat taiteesta kielenkäyttöön ja uskonnosta koululaitokseen. Erityisesti Lampén käsitteli uskonnon ja kirkon asioita eri teoksissaan.¹⁰ Lampénin tyyli kirjoittaa oli varsin persoonallinen, eikä hän tavoitellut virheetöntä tekstiä – tarkoituksenaan oli useimmiten kertoa kirjoituksissaan vain jokin humoristinen juttu.¹¹ Eino Leinon mukaan Lampénin tyyli oli puolestaan varsin älykäs:

*Hän, Ernst Lampén, ei ole ainoastaan löytö, vaan löytöretkeilijä, joka rakentelee omia tuulentupiaan milloin milläkin järkeilevän älynsä kalliolla.*¹²

Lampén meni naimisiin 60-vuotiaana mutta avioliitto ei kestänyt pitkään.¹³ Lampén vaihtoi myöhemmällä iällään myös sukunimensä Lampén-Iso-Keisariksi hänen isoisänsä Iso-Keisariksi kutsutun tilan mukaan.¹⁴

Ernst Lampén oli vapaa-ajattelija.¹⁵ Hän oli suurlakon aattona vuonna 1905 perustetun ylioppilasyhdistys Prometheuksen jäsen. Prometheus oli uskonto- ja kulttuuripoliittiselta aatteeltaan varsin jyrkkä akateemisen porvariston ryhmittymä, joka halusi uskonnonvapauden lisäksi myös täydellistä eroa kirkon ja valtion välille. Yhdistyksen aatteellinen radikaalisuus syntyi närkästyksestä kirkon johdon toimintaa kohtaan sortokauden aikana, jolloin kirkko perustuslaillisten piirien mukaan alistui sortotoimiin¹⁶ harjoittaessaan myöntövyöpolitiikkaa.¹⁷ Prometheuksesta ei siltikään muodostunut varsinaista organisaatiota, sillä senaatti esti yhdistyksen aikeen levittäytyä koko maahan.¹⁸

⁹ Kostiainen 2001, Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

¹⁰ Kivistö & Riikonen 2012, 277.

¹¹ Aleksis Kivistä Martti Merenmaahan, 715.

¹² Kivistö & Riikonen 2012, 283.

¹³ Aleksis Kivistä Martti Merenmaahan, 710, 715.

¹⁴ Kostiainen 2001, Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

¹⁵ Vapaa-ajattelija, Rantasalmen kunta.

¹⁶ Seppo 1992, 12–13.

¹⁷ Kirkon ylin päätäntäelin esimerkiksi rankaisi pappeja, jotka vastustivat asevelvollisuuslain toteuttamista. Lain tarkoituksena olisi ollut se, että suomalaisia olisi voitu lähettää sotimaan Suomen rajojen ulkopuolellekin. Hartikainen 2008, s. 137.

¹⁸ Seppo 1992, 13.

Prometheuksen aikakautena Lampén tutustui erityisesti historialliskriittiseen ja uskonnonhistorialliseen raamatuntutkimukseen. Hän kirjoitti aikakauslehti *Vapaa Ajatukseen* uskontoa kritisoivia tekstejä 1910-luvun alussa. Lehden tarkoituksena oli luoda Suomeen ensimmäinen varsinainen vapaa-ajattelijaliike, ja se onnistuikin siinä vuonna 1911. Tämä Vapaa Ajattelijain liiton toiminta, johon myös Lampén kuului,¹⁹ kuitenkin loppui vuonna 1917 sisällissodan ja vallankumousten tähden, ja heti vuonna 1918 myös *Vapaa Ajatus* lopetti ilmestymästä.²⁰

Viisi vuotta myöhemmin, vuonna 1923 toteutui vapaa-ajattelijoiden toivoma uskonnonvapaus²¹, joka salli kirkosta eronneen saattaa tietonsa siviilirekisteriin, uskonnollisten yhteisöjen ulkopuolelle. 1930-luvulla alkoikin syntyä yhdistyksiä, jotka olivat siirtyneet siviilirekisteriin tavoitteenaan korostaa kirkkoon kuulumattomien yhteenkuuluvuutta. Yksi näistä oli vuonna 1936 perustettu Helsingin yhdistys, johon kuului myös kulttuuriradikaali Lampén. Lampén innosti myös muita mukaan vapaa-ajattelijoiden piiriin osoittamalla inspiroivasti kristinuskoon perustuvia ristiriitaisuuksia.²²

Vuoden 1923 uskonnonvapauslain jälkeen Lampén kirjoitti useita kristinuskoa, ja sen suhdetta muihin uskontoihin käsitteleviä kriittisiä, suorapuheisia kirjoituksia.²³ Iän myötä Lampénin näkökanta uskontoon muuttuu entistä kylmemmäksi, ja hänen useissa teoksissaan huokuu suuttumus ahdasmielisyyttä kohtaan.²⁴

Lampén eroaa pitkästä opettajanurastaan vuonna 1935. Pian sen jälkeen, huhtikuussa vuonna 1938, Lampén kuolee jättäen aikansa kulttuuriin persoonallisen tyylinsä.²⁵

¹⁹ *Vapaa-ajattelija*. Rantasalmen kunta.

²⁰ Seppo 1992, 14–15.

²¹ Uskonnonvapauslaki salli yksilölle vapauden erota evankelisluterilaisesta kirkosta.

²² Seppo 1992, 16, 43–44, 52.

²³ Seppo 1992, 52–53.

²⁴ *Aleksis Kivestä Martti Merenmaahan*, 714.

²⁵ *Aleksis Kivestä Martti Merenmaahan*, 715.

2. USKONNONOPETUS MURROKSESSA

Lampénin mukaan uskonnonopetus on aina ollut Suomen kouluissa pakollinen opiskeltava pääaine. Uskonnonopetus on hänen mukaan väkisin ujutettu kansalaisten keskuuteen opiskeltavaksi ilman, että kansalainen saisi henkilökohtaisesti itse päättää, uskooko kristinuskon sanomaan vai ei. Pakotettu, rangaistuksella uhattu kristinuskoon uskominen on luonut yhteiskunnan jäsenet eräänlaiseen kristillisyyden virkapukuun, jota jokainen yhteiskunnan jäsen joutuu useimmiten vastentahtoisesti pitämään yllään. Tähän kasvatetaan jo lapsesta pitäen eri kouluissa opettamalla aluksi muun muassa Vanhan testamentin raakoja kertomuksia.²⁶

2.1. Kirkon syleilystä kyseenalaistajien hampaisiin

Uskonnonopetuksen juuret ovat vahvasti kirkon piirissä. 1200-luvulla perustettiin Suomeen ensimmäinen koulu, joka oli katedraalikoulu Turun tuomiokirkon yhteydessä. Luostarit antoivat puolestaan alkeisopetusta omissa kouluissaan. Keskiajan lopulle tultaessa perustettiin eri kaupunkiin kaupunkikouluja, jotka olivat täysin papiston valvonnan alaisina. 1500-luvun puoliväliin tultaessa uskonpuhdistuksen myötä, luostarikoulut kuitenkin lopetettiin kaupunkikoulujen ja katedraalikoulun jatkaessa toimintaansa.²⁷

Kouluissa uskonnonopetus sai itsenäisen aseman Martti Lutherin (1483–1546) suosittelman ohjelman myötä. Uskonnonopetuksen pääsisältönä oli katekismusopetus, joka vaati kansalaisilta lukutaidon omaksumista. Tämän seurauksena syntyi 1600-luvun lopulla kansanopetus, josta huolehti kirkko. Kansanopetuksen ala-asteeksi muodostui kotona tapahtunut alkuopetus yhdessä lukkarinkoulujen kanssa. Vuoden 1686 kirkkolaissa määrättiin alkuopetus vanhempien tehtäväksi. Tällainen alkuopetus antoi pohjan lukkarinkouluille, jossa opetettiin kansalle lukutaitoa pappien apulaisten, lukkarien avulla. Yläasteeksi puolestaan muodostui 1700-luvulla rippikoulu kinkereineen, pappien vastatessa opetuksesta.²⁸

Vuoden 1686 lain nojalla evankelisluterilainen kirkko kiinnitettiin vankasti valtakunnan hallintoon. Tällainen yhtenäiskirkko pakotti maastakarkoituksen uhalla kaikkien asukkaiden

²⁶ Lampén 1906a, 1.

²⁷ Pyysiäinen 1998, 41–42.

²⁸ Pyysiäinen 1998, 42.

kuuluvan siihen.²⁹ Täten kristinuskoon kuulumattomuus oli, kuten Lampén sanoi, rangaistuksen alaista.³⁰

Vuonna 1866 perustettiin kristilliselle elämäkatsomukselle pohjautuva kansakoulu.³¹ Kirkko oli tällöin menettänyt johtavaa asemaansa koulujen valvonnassa kirkon ja koulun hallinnollisen eron vuoksi,³² mutta tästä huolimatta uskonnosta tuli yksi kansakoulun keskeisimmistä pääaineista. Tästä kertoo esimerkiksi uskonnonopetuksen runsas viikkotuntimäärä.³³

Suomen kansakoulun isänä pidetty Uno Cygnaeus (1810–1888) korosti uskonnon asemaa ja sen opetusta. Hänen mukaansa oppilaista tuli kasvattaa kansakouluissa kunnollisia valtion kansalaisia, jotka ovat ajattelevaisia ja jumalaapelkääviä.³⁴ Uskonnonopetuksen lisäksi kansakouluissa järjestettiin säännöllisesti hartaus aamuisin, sekä usein myös koulupäivän päätteeksi loppuhartaus. Uskonnonopetuksen ja uskonnon keskeisyys oli täten osa kristillistä kulttuuria, mutta ajatuksena oli myös rauhoittaa kirkkoa, joka omalta osaltaan epäili kansakoulun romahduttaneen laadukkaan uskonnon opetuksen³⁵, ja tätä kautta koko kristillisen yhteiskunnan.³⁶

Kansakoulu itsenäisyydestään huolimatta oli sidoksissa kirkkoon erityisesti uskonnonopetuksen saralla. Tämä näkyi etenkin vuonna 1869 annetussa koulutoimen ylihallitusta koskevassa säädöksessä, jonka mukaan koulujen uskonnonopetusta saivat oikeudekseen ja velvollisuudekseen valvoa papistot. Todellisuudessa papit eivät kuitenkaan ottaneet tällaista silmälläpitoa vakavasti, vaikka tekivätkin kouluille tarkastuskäyntejä sekä suorittivat lapsille kuulusteluja kinkereillä. Nämä tarkastukset yleensä suoritettiin ilman ongelmia, mutta pappien suorittamat lasten kuulustelut kinkereillä puolestaan herättivät joissakin opettajissa närkästystä. Uskonnonopetuksesta puhuessa, uskonnonopetuksen tarkastus jäi papeilla varsin pitkälle pelkäksi formaalisuudeksi.³⁷

²⁹ Syväoja 2004, 159.

³⁰ Lampén 1906a, 1.

³¹ Pyysiäinen 1998, 42.

³² Pyysiäinen 1998, 43.

³³ Halila 1949, 236.

³⁴ Tamminen 1967, 22.

³⁵ Papisto oli varsin myönteinen kansakoululaitoksen voimaansaattamisesta, mutta osa papistosta kuitenkin epäili kansakoulun olevan kirkon vastustaja, sillä sen uskottiin vähentävän papiston auktoriteettia. Syväoja 2004, 162.

³⁶ Syväoja 2004, 162.

³⁷ Tamminen 1967, 29–31.

Kirkon näkökulmasta uskonnonopetus oli suojassa, kunnes 1900-luvun vaihteessa kirkon arvovaltainen asema joutui kokemaan useita kolauksia.³⁸ Esimerkiksi vuoden 1889 eriuskolaislaki salli kansalaisille uskonnonharjoituksen vapauden tietyin osin, sekä erilaisia aatteita liberalismista naturalismiin alkoi ilmaantua yhteiskuntaan. Suurin käänne tapahtui suurlakon myötä, jolloin kirkon valta todella kyseenalaistettiin. Kyseenalaistajina toimivat etenkin perustuslailliset, porvarilliset radikaalit sekä sosialismin sisäistänyt työväenliike. Esimerkiksi perustuslailliset nousivat vastustamaan kirkon ja sen johdon, eritoten arkkipiispa Gustaf Johanssonin (1844–1930) ajamaa myöntövyöpolitiikkaa.³⁹ Ernst Lampén kuvailee omin sanoin, kuinka nämä mainitut puolueet halusivat estää kirkkoa toimimasta murhaajan roolissa sortovuosina:

Mitä tapahtui meidän maassamme, kun sortovuodet pimensivät taivaamme? Harvoja poikkeuksia lukuunottamatta vaativat meidän uskovaisemme nöyryyttä aina orjamaisuuteen asti, he pauhasivat: ”ei saa paha vastustaa”, ”jos sinua lyödään poskelle, käännä lyöjälle myöskin toinen poski, anna Jumalalle verinen tuomio”. - - Meidän vapaamielisimmät puolueet nousivat sankoin laumoin jyrkästi vastustamaan tätä kansamme murhayritystä.⁴⁰

2.2. Kansalaiset löysäävät kristillisyyden virkapuvun solmiota

Uskonnonopetuksen kertomaa täydellistä jumalallisuutta on Lampénin mukaan alettu kyseenalaistaa. Lampén kertoo, kuinka yliopistot ovat vastikään poistaneet filosofiseen tiedekuntaan kuuluvilta opiskelijoilta pakollisuuden suorittaa teologinen tutkinto.⁴¹ Samoin osa yläluokkien oppilaista on alkanut jopa vihata Kristusta ja tarinoita Kristuksen ihmeteoista. Osa oppilaista ei usko ollenkaan Kristuksen jumalallisuuteen, mutta tarvitsevat omalta osaltaan uskonnollisuutta. Sitten on myös kolmas ja neljäs ryhmä oppilaita, joista kolmas ryhmä ottaa kaiken uskonnonopetuksen vastaan ennakkoluulottomasti ja kyseenalaistamatta. Neljäs ryhmä, uskontoon välinpitämättömästi suhtautuvat, ovat Lampénin mukaan vaarallisimmat yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta – heitä on suurin osa.⁴²

³⁸ Tamminen 1967, 35.

³⁹ Murtorinne 1977, 7.

⁴⁰ Lampén 1906a, 3.

⁴¹ Lampén 1906a, 12.

⁴² Lampén 1906b, 87.

Näiden lisäksi lyseon käyneistä aikuisista harva käy enää kirkossa tai ehtoollisella. Lampénin mukaan tämä johtuu uskonnonopetuksesta, jossa tuputetaan sellaisia jumalallisia seikkoja, jotka eivät ole yhtä järjen ja tieteen kanssa. Koulujen päästötodistukset muuttuvat monelle oppilaalle hyvästijätöiksi kristinopista ja ylipäättänsä uskonnollisuudesta. Lampénin mukaan uskonnollisuudesta luopuminen on kuitenkin yhtä vaarallista, kuin edellä mainittu välinpitämättömyys, joten asialle tulisi tehdä jotain.⁴³ Paras keino tähän olisi luopua muun muassa erilaisten Raamatun ihmetarinoiden ja dogmien opettamisesta kouluissa.⁴⁴

Lampénin mukaan uskonnonopetusta kritisoivat eivät ole vastuussa tällaisesta yleisestä välinpitämättömyydestä. Hänen mukaansa ne, jotka opettavat uskontoa edellä mainittujen dogmien ja taikauskoisten ihmetarinoiden avulla, ovat itse vastuussa. Jos uskonnonopettaja opettaa Raamatun järjenvastaisia ihmekertomuksia totena, niin tällöin luodaan opetettavalle epäileväinen asenne vaarantaen samalla koko yksilön ja yhteiskunnan uskonnollisuuden.⁴⁵

⁴³ Tässä kohtaa voisi pohtia, olivatko Lampénin ajatukset kristinuskosta vielä täysin kylmettyneet?

⁴⁴ Lampén 1906b, 87–89.

⁴⁵ Lampén 1906b, 89–90.

3. USKONNONOPETUKSEN KRITIIKKI

3.1. Raamatun opetus

*Me hylkäämme opin kolminaisuudesta, syntiinlankeemuksesta, ijankaikkisesta jumalan pojasta ja sovitukselta hänen verensä kautta sekä ruumiin ylösnousemisesta. Miksi me uskoisimme kaikkea tätä? Mitä on ylimalkaan kaikella tällä tekemistä uskon kanssa. Nehän kuuluvat tietoon. Nurinkuriseen tietoon.*⁴⁶

Kansakoulun uskonnonopetuksessa Raamattu itsenäisenä oppikirjana väistyi raamatunhistorian oppikirjojen tieltä. Oppilailta vaadittiin raamatunhistoriallisten kertomusten ulkoa opettelua, sekä Lutherin Vähän katekismuksen tuntemista, vaikka katekismuksen pedagogisuutta kritisoitiin. Joidenkin tahojen mukaan uskonnonopetuksen tarkoitus, eli kristillisyyden ja eettisyyden herättäminen, jäi varsin pinnalliseksi. Täten oppilaita kehoitettiin osallistumaan uskonnonopetuksen lisäksi myös jumalanpalveluksiin, sekä aamu- ja iltahartauksiin.⁴⁷

Lampén kuvailee Raamatun opetuksen mielettömyyttä Raamatussa esiintyvien kertomusten avulla syntiinlankeemuksesta aina Kristuksen oppeihin. Lampén pyrkii tällä tavoin löytämään uskonnonopetuksesta, ja myös itse Raamatusta ristiriitaisuuksia.⁴⁸ Tämän lisäksi Lampén tarkastelee uskontoa kouluaineena suhteessa muihin kouluaineisiin. Lampén toteaa, että uskonnonopetus on selvästi ristiriidassa muiden kouluaineiden opetuksen sisällön kanssa. Yhtenä esimerkkinä Lampén mainitsee seikan, että Raamatussa opetetaan maapallon olevan avaruuden keskipiste, kun puolestaan luonnontiede opettaa lapsille maapallon olevan vain yksi pieni piste koko maailmankaikkeudessa. Tällä tavoin oppilaat kasvatetaan ristiriitaisuuden kehossa, aiheuttaen heille vain kidutusta.⁴⁹

Lampénin vastaus tällaisten ristiriitaisuuksien välttämiseen on se, että eri kouluaineiden tulisi tukea toisiansa olemalla homogeenisiä.⁵⁰ Lampénin mukaan esimerkiksi Kristuksen oppien opettaminen tulisi jättää historianopettajille, jotka eivät usko kertomuksia Kristuksen ihmeistä, vaan osaavat tarkastella Kristuksen oppeja pääpiirteittäin.⁵¹ Lampén myös korostaa, että

⁴⁶ Lampén 1906b, 49.

⁴⁷ Syväoja 2004, 162–164.

⁴⁸ Lampén 1906a & Lampén 1906b, passim.

⁴⁹ Lampén 1906a, 8.

⁵⁰ Lampén 1906a, 11.

⁵¹ Lampén 1906a, 7.

uskontoa ei voida opetella erityisenä aineena ulkoa oppimisen kautta. Uskonnonopetuksen tulisi puolestaan olla eräänlainen ilmapiiri, joka syntyy koulun kollektiivisesta toiminnasta.⁵²

3.1.1. Tiedonjano on anteeksiantamaton synti

Lampén pohtii, kuinka syntiinlankeemuskertomuksen paratiisissa oleva kaunis hyvän ja pahan tiedon puu ei suinkaan houkutellut ihmistä tottelemattomuuteen, vaan tiedonjanoon ja ymmärrykseen hyvästä ja pahasta. Jumala raivostui tällaisesta ihmisen itsenäisestä harkintakyvystä, ja rankaisi kertomuksen Aatamia, Eevaa ja käärmettä, luoden koko tulevalle ihmisluvulle perisyntin.⁵³

Lampénin mukaan ensimmäinen varsinainen siveellisyyden opettaja oli Raamatun syntiinlankeemuskertomuksen käärme. Käärme näytti, mikä oli hyvää ja mikä paha, pelastaen samalla ihmisen tietämättömän eläimen roolista. Syntiinlankeemuksen myötä ihminen vastaanotti jumalallisen olemuksensa, joten tarina tulisi mieltää onnelliseksi.⁵⁴

Tämän sijasta lapsia pelotellaan vastaanottamasta tietoa, syömästä tiedon puun hedelmiä. Lapsille opetetaan, että järkeily, tiedonjano on suurinta syntiä.⁵⁵ Lisäksi Lampén korostaa, että syntiinlankeemus on todistettu virheelliseksi luonnontieteen avulla – ihminen ei ole langennut syntiin, vaan yhä kapuaa ylöspäin.⁵⁶

3.1.2. Kristuksen rooli säälittävänä poppamiehenä

Lampén pohtii, kuinka koulujen oppikirjoissa mainitaan useasti Kristuksen ihmetekoja. Kristuksen ihmekertomusten myötä hänet on mustamaalattu säälittäväksi poppamieheksi, unohtaen hänen hyväsydämiset oppinsa.⁵⁷ Lampén ottaa esille myös muun muassa Kristuksen neitseellisen syntymän, astumisen helvettiin, sekä ylösnousemuksen. Neitseellinen syntymä on Lampénin mukaan varsin tavallinen kertomus eri kansojen keskuudessa, kun kuvaillaan jonkun merkittävän miehen syntymää. Tällöin ei luonnollinen synnytys yksinkertaisuudessaan kelpaa selitykseksi.⁵⁸

⁵² Lampén 1906b, 99.

⁵³ Lampén 1906a, 3–4.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Lampén 1906b, 86.

⁵⁷ Lampén 1906a, 7.

⁵⁸ Lampén 1906a, 9.

Lampén kertoo myös, että kertomukset Kristuksen astumisesta helvettiin, sekä ylösnousemuksesta ovat lainattuja muista tarukertomuksista. Samoin Kristuksen ihmeteot, kuten kävely veden päällä, tai pojan herättäminen kuolleista, ovat yhtenä osana lainattuja kertomuksia. Lampénin mukaan tällaiset ihmekertomukset ovat varsin läpinäkyviä – opettamattakin oppilaat ymmärtävät niiden olevan vain satuja.⁵⁹

Lampén kuvailee, kuinka erilaiset ihmetarinat Raamatun Uudessa ja Vanhassa testamentissa ovat pelkästään vakavamielisten miesten kuvitteluita, ilman järkeviä perusteluja. Kristuksen syntymä ei ollut sen erikoisempi todellisuudessa kuin Platoninkaan. Kristus ei myöskään tulisi tuomiopäivänä tuomitsemaan eläviä ja kuolleita, koska hän ei ollut itsekään tietoinen tällaisesta asiasta.⁶⁰ Täten Kristuksen maine, sekä hänen roolinsa taikurina tulisi puhdistaa.⁶¹

⁵⁹ Lampén 1906a, 9–10.

⁶⁰ Lampén 1906b, 86.

⁶¹ Lampén 1906a, 7.

LOPPULAUSE

Ernst Adolf Lampén eli aikakautena, jolloin suuret mullistukset vallitsivat suomalaisessa yhteiskunnassa. Erityisesti vuoden 1905 suurlakon myötä kirkon valtaa alettiin vahvasti kyseenalaistaa eri tahojen suunnalta. Porvarilliset radikaalit, johon myös Ernst Lampén lukeutui, yhdessä perustuslaillisten sekä työväenliikkeen kanssa nousivat vastustamaan kirkon ylivoimaista asemaa.

Kirkolla on ollut vahvat juuret uskonnonopetuksen historiaa tarkastellessa. 1200-luvulla perustettiin Suomeen ensimmäinen katedraalikoulu kirkon helmassa luostareiden antaessa alkeisopetusta. Lopulta vuonna 1866 perustettiin varsinainen kansakoulu Uno Cygnaeuksen johdolla. Kansakoulussa korostettiin kristillistä elämäntapaa, sekä oppilaat pyrittiin kasvattamaan jumalanpelkoon. Kansakoulu määriteltiin itsenäiseksi, mutta tästä huolimatta sillä oli vielä pitkään vuorovaikutus kirkon kanssa.

Lampén kirjoitti kristinuskosta, Raamatusta sekä sen opetuksesta varsin suorapuheisesti. Uskonnonopetuksessa sekä Raamatusta oli hänen mukaansa useita erilaisia ristiriitaisuuksia, jotka eivät voineet olla yhtä järjen kanssa. Hänen mukaansa esimerkiksi kertomukset Kristuksen ihmeteoista sotivat selvästi luonnontieteen oppien kanssa. Täten tällaisia ihmetarinoita ei tulisi myöskään opettaa kouluissa osana uskonnonopetusta.

Mielestäni Ernst Lampén osoitti kirjoitelmissaan varsin terävästi ja ymmärrettävästi hänen mielipiteensä uskonnonopetuksesta – unohtamatta pientä leikkimielisyyttä.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Lähteet

Lampén, Ernst (1906a): *Raamatun opetuksesta kouluissamme*. Nuoren Suomen kirjasia n:o I. Kauppakirjapaino, Helsinki.

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/145900/Raamatun_opetuksesta_kouluissamme.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 3.9.2018).

Lampén, Ernst (1906b): *Raamatun opetuksesta kouluissamme II. Vastaus Paavo Virkkuselle*. Nuoren Suomen kirjasia n:o 2. Kauppakirjapaino, Helsinki.

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/145901/Raamatun_opetuksesta_kouluissamme-II_Vastaus_Paavo_Virkkuselle.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 3.9.2018).

II Tutkimuskirjallisuus

Halila, Aimo 1949: *Suomen kansakoululaitoksen historia. Toinen osa. Kansakouluasetuksesta piirijakoon*. WSOY, Helsinki.

Hartikainen, Esko 2008: ”Kansa vai kaikkivaltias?”. *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905*, s. 137–162. Toimittaneet Pertti Haapala, Olli Löytty, Kukku Melkas, Marko Tikka. Teos, Helsinki.

Kilpi, Mikko 1954: ”Ernst Lampén Iso-Keisari”. *Aleksis Kivestä Martti Merenmaahan – suomalaisten kirjailijain elämäkertoja*, s. 710–715. WSOY, Helsinki-Porvoo.

Kivistö, Sari & Riikonen, H.K. 2012: *Satiiri Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kostiainen, Auvo 2011: *Lampén, Ernst (1865–1938)*. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/6186> (luettu 3.9.2018).

Murtorinne, Eino 1977: ”Kirkon seitsemän vuosikymmentä”. *Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla*, s.7–25. Toimittaneet Markku Heikkilä, Eino Murtorinne. Kirjapaja, Helsinki.

Pyysiäinen, Markku 1998: ”Koulun uskonnonopetuksen luonne”. *Uskonnonopetuksen käsikirja*, s. 41–43. Toimittaneet Markku Pyysiäinen, Jarkko Seppälä. WSOY, Helsinki-Porvoo.

Seppo, Juha 1992: *Vapaa-ajattelijaliikkeen organisoituminen ja sen herättämä kiista Suomessa 1936–1946*. Suomen Kirkkohistoriallinen Seura, Helsinki.

Suomen matkailun isä. Rantasalmen kunta. http://www.rantasalmi.fi/palvelut-2/kirjasto/ernst_lampen/suomen_matkailun_isa/ (luettu 3.9.2018).

Syväoja, Hannu 2004: *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977.* PS-kustannus, Jyväskylä.

Tamminen, Kalevi 1967: *Kansakoulun uskonnonopetus vuosisadan vaihteen murroksessa. Maamme kansakoulujen uskonnonopetuksen asema, tavoitteet ja opetussuunnitelmat vuosina 1898–1912.* WSOY, Porvoo.

Vapaa-ajattelija. Rantasalmen kunta. http://www.rantasalmi.fi/palvelut-2/kirjasto/ernst_lampen/vapaa-ajattelija/ (luettu 3.9.2018).